Simona Semenič

DRAGA ZOFKA

Ženski roman v pismih

Opomba urednice
V pismih Dragi Zofki slovnična pravila niso povsod dosledno upoštevana, določene besede pa so zatipkane. Oboje je namerno.

Knjigo posvečam ljubi Katji Mihurko

in

vedno
vedno

svojima sinovoma, Vitomilu in Črtomiru
z dušo, srcem, ljubeznijo.

Če je bil vesel dan, sem bila še bolj vesela, trikrat srečna, kadar sem se nagibala nad svojim otrokom in mu dajala lastno silo, lastno mladost, zdravje, lastno telo v hrano. In če sem bila žalostna, se je raztopila moja otožnost, kadar so se mi zasmejale oči mojega deteta.

April 2025.

Draga Zofka.

Odločila sem se, da napišem knjigo o Tebi, in sicer v obliki pisem, ženski pisemski roman, to zveni sila seksi. Vendar se grozno stežka lotevam. Kako naj bom iskrena v pisanju pisem, ko si pa že skoraj sto let mrtva? Kako naj pišem mrtvi Tebi? Že v izhodišču pristanem na laž, na prisiljeno, izumetničeno pisavo, ki jo sicer tako zelo mrzim.

Ne vem, zakaj, ampak kljub tej prisiljenosti se mi zdi, da se manj pretvarjam, če pišem Tebi, kot če pišem o Tebi.

Ti, ne samo kot Zofka Kveder, ki se je s svojimi hčerami sprehajala po zagrebški Ilici pred sto in več leti, pač pa tudi Ti, ki danes bivaš tu z mano.

Lepo po vrsti, kot so hiše v Trsti (Trst, v katerem si živela in ki si ga ljubila in ki ga tudi jaz ljubim – nekje se pa vendarle lahko srečujeva). Pred leti sem sodelovala na festivalu Mesto žensk in v dar dobila Tvoj portret, ki ga je naredila umetnica Sindy Čolić. Upodobljena si na zeleni podlagi, z vijoličnimi lasmi in očali, na Tvojih prsih pa je luknja, iz katere se kadi. Portret sem odložila na omaro in ga mesece prelagala sem pa tja po policah, nisem prav vedela, kaj bi z njim. Nekaj časa je bil tudi v kleti, potem pa se je spet nekako znašel v moji sobi. Nekega lepega dne sem ga

prijela, da bi ga spet prestavila, in v tistem *trenotku* se je začelo. Vame je z jasnega udarilo: moram pisati o Zofki Kveder. Da, da, marsikaj moram. Zamisli za drame in romane, kolikor hočeš, samo kdaj, kdaj? Mislila sem, da bo šlo mimo, ampak mi ni dalo miru, ni hotelo stran, dokler nisem prikimala. Dobro, bom. Ko sem naslednjič vzela Tvoj portret v roke in se zares zazrla vanj, Vate, je v moj trebuh tako pošastno zarezalo, da sem se opotekla. Morala sem se usesti. Predihati. Ne, sem si priznala, ne morem, ne zmorem brodití še po Tvoji bolečini, ko komajda lahko nosim svojo.

Ne.

Vseeno sem kupila Tvoja zbrana dela iz let od 1938 do 1940. Modre, prelepe knjige, z zlatotiskom na naslovnici, ki so izšle pri Ženski založbi Belo-modra knjižnica. Na mah sem jih prebrala in odložila.

Ne.

Vsakič, ko se mi je Tvoj portret prikradel v vidno polje, me je stisnilo in bilo me je zmeraj bolj strah.

Ne in ne.

Ne vem, katera krivopeta me je ukanila, da sem se kljub vsem opozorilom odločila napisati to knjigo. To je bilo pred štirimi ali petimi leti.

Začela sem brskati, raziskovati, brati; Tvoja dela, pisma. Tega je toliko, toliko, v slovenščini, nemščini, hrvaščini, pa še prevodi, časopisni članki, brez konca, brez kraja. Potem študije o Tebi, zgodovinske publikacije in raziskave iz tvojega časa, dela Tvojih sočasnic in sočasnikov. Grabila me je panika, ne morem vsega tega preštudirati, to je fizično neizvedljivo, za

to bi potrebovala leta, leta in še več let dela. Nemogoče, popolnoma neuresničljivo in ne in ne.

vedno isto

Poleg tega – kljub vsemu branju in ukvarjanju s tabo – se v meni ni premaknilo nič. Niti v enem trenutku se mi ni zazdelo, da si blizu. Najbolj blizu si mi bila takrat, ko me je prebodel strah pred Tvojo razrvanostjo.

razrvanost, lepa beseda

Tisti en trenutek pred petimi ali šestimi ali koliko leti. Pisanje sem odlagala iz dneva v dan, samo še to preberem, samo še ono. Potem sem se nekega lepega dne le odločila – dovolj je, jutri začnem zares! Od tega lepega dne so minili meseci, vse začete poskuse sem seveda zmetala na gnoj. Ampak danes, draga moja Zofka, danes je res ta dan. Čutim v kosteh!

Draga Zofka, ne poznam Te, še vedno ne, nikoli Te ne bom, in mukoma se Ti približujem. Pisala Ti bom pisma, da Te morda malo bolj spoznam. Da se Ti poklonim. Da se poklonim pisanju, Tvojemu, svojemu, vseh nas, ki ljubimo besede. Da se poklonim umetnosti, ki *vzdiguje* naše duše.

/ ali tu še kaj? zaključim s pozdravom? /

*

Draga Zofka.

Nisem vedela, kako bi začela svoje drugo pismo, pa sem pogledala skozi okno, da bi opisala strehe in nad njimi jasno nebo, brez oblačka. Neskončno, bleščeče nebo je vedno dober začetek. Razvedri ti dušo, vedra duša pa v prste vpihne svoj abrakadabra in že se vihtijo po tipkalu.

V popolnem svetu, da.

Ko sem se maloprej spravljala delat, je bilo po dolgem času spet jasno in sončno in toplo. Zdaj pa vsenaokoli kupole temnih oblakov druga čez drugo, mrak sredi belega dne. In spet dež.

Duša se je namrdnila, kaj pa naj, dneve in tedne

in leta

je čakala na to bleščavo, pa ji ni dano vriskati. Skrčila se je in zdaj mi skrita za neko zasvinjano cerado kaže osle.

Najraje bi zaklela, ampak sprejela sem odločitev, da v pismih Tebi ne bom preklinjala.

Ne vem, zakaj ne, draga.

Ne, ne bi rekla, da zaradi rešpekta do Tebe, ne vem, ali imajo kletvice kaj opraviti s spoštovanjem.

No, dobro, morda tudi. Jaz strahotno kolnem, nekako pač moram sprostiti jezo.

Da, nesprejemljivo.

Za eno žensko pa sploh, da. Najhuje je, da preklinjam pred svojima otrokoma in ju s tem spravljam v stisko.

Da, seveda, pred njima se trudim obvladovati, ampak saj veš.

Da. Psujem, bentim, kolnem. Zakaj v pismih Tebi ne bi, pa za zdaj še ne vem.

Kakorkoli že, brez psovk. (In metanja tipkal po tleh.) Torej.

Draga Zofika, zunaj ščije, znotraj zebe, jaz sem pa povsem brez volje do življenja – *entsetzlich mutlos* – in poleg tega *uprav groznega duševnega stanja*, še vedno ne vem, o čem naj Ti pišem. Mislila sem, da se bo v vseh teh letih ukvarjanja s Tabo v meni nabralo dovolj snovi, da bojo moji prsti na eni točki leteli po tipkah, da bo bruhalo iz mene kot oni slap v Vintgarju, ki Te je začaral. Ne vem, zakaj, ampak kot da je pisanje Tebi ali o Tebi nekaj neuresničljivega.

/ nedosegljivega? /

Zunaj je sodni dan. Morda je pa to dober znak.

Nevihta bo očistila umazanijo in začetek bo svež in čist.

/ končam kar tu? /

*

Zofika!

Ta letargična pisava, s katero sem začela, me ubija, ne moreva se vendar tako pogovarjati! Nikjer nobene iskre, nobenega življenja! Uničujoče dolgočasen ritem. Manjka samo še, da se ti lotim tožiti o bolečinah v hrbtu.

Ne, draga, pojdiva stran od tega, ven iz Ljubljane, proti morju, proti Trstu, peš, kakopak, preko Tomaja, Krepelj, do Trsta, na en kafe z grapo, in potem do Barkovelj, Križa, čez Nabrežino in Sesljan v Devin, od tam pa gor v kraški hrib, tja, kjer žajbelj najbolj diši. Kakšna čarobna pot!

Dovolj časa in prostora in predvsem zraka, da ti zažvrgolijo misli in ti začne srce spet utripati. Da se zavrtiva, da nama duša zavibrira, če bo meni, bo tudi tebi, in če bo tebi, bo tudi meni, tudi to je nalezljivo, ne samo smrtonosni virusi, utripajva skupaj, ljuba moja, živi in mrtvi, vpihniva trepet v brezbarvne obraze, naj se nalezejo vrvenja, brbotanja in barv, barv.

Raje bi ti tako pisala.

/ razmislit, ali naj bo Ti ali ti
všeč mi je, da jo tikam z veliko začetnico, da bo kot v hanki, ampak ne vem, če ne deluje preveč razčustvovano /

Pisala bi ti žuboreče in glasno in razposajeno in razbrzdano, pa četudi o žalosti in izgubi in pogubnem breznu v tebi. Oh, da.

/ kaj je narobe z razčustvovano? /

*

Zlata moja dušica, vse najboljše!

Danes smo praznovale tvoj rojstni dan. Oh, prijateljica, gotovo so se ti orosile oči, ko si videla, koliko se nas je nabralo.

Ali pa se tam pri Tebi oči ne solzijo več?

Za tem bi mi bilo resnično žal. Za temi trenutki, ko v očeh začutiš, da se bojo spustile solze. Lahko so veseli, boleči, vznemirjeni, ganjeni, bridki trenutki, ne mislim tega, ne mislim notranjega počutja, ki izzove solze, ampak tisti kratki, milijoninko sekunde trajajoči hipec, ko se zaveš, da se bo zdaj v očesu nabrala solza.

Samo ta mali hipec povsem telesnega zavedanja.

zora slina sunek angel
lahko tudi tango, morda še bolje

/ tu en odstavek o tem, da so njena vnukinja, pravnukinja in prapravnukinja prišle z vlakom v ljubljano, da smo skupaj praznovale njen rojstni dan, gledale film o njeni družini, ki ga je posnela prapravnukinja, opis praznovanja, druženja v njenem imenu, torej stoletje kasneje še vedno združuje ipd /

Poskušam si predstavljati, kako bi bilo, če bi medve enkrat prišli v dotiko? Ali misliš, da bi se srčkali nekje ob kavi *ala turka*, pušili, se smejali in kovali zarote proti

/ najti nek dober izraz /

Ali bi morda stali na nasprotnih bregovih in si metali polena pod noge?

Ah, zlata moja dušica, to pa že ne, tega se nama ni bati. Mislim, da ne ti ne jaz nisva oboroženi z odvečno zavzetostjo komu nalašč škoditi, ne.

kričati
se prepirati
pretirano analizirati (*vse svoje dejanje in nehanje*)
čenčati
histerizirati
se posmehovati
sitnariti
biti ves čas nezadovoljni
govoričiti
preveč zahtevati
se ponavljati
preveč osebno jemati
jamrati
delati iz muhe slona
vreščati
komandirati
pretiravati
pozabljati
preveč razmišljati
zlobno jezikati

To da, to da, vse to da. Obe.

koliko bebavih besed

/ tu bi si zelo želela opis kakega intimnega prizora med zofko in mano, nekje sediva, raje v kaki zakajeni kavarni kot na prostem, kadiva, čvekava o umetnosti, politiki, se jeziva, smejiva in se, neogibno, naslajava nad lepimi tipi, seveda, če imava srečo, da pride kak mimo /

/ mogoče se kregava, kateri je lepši, glede na njeno možovje zihr nimava istega okusa /

Draga moja gospica, še vedno ne vem, kako naj zahomotam svoj poklon Tebi, da bo zanimiv še komu drugemu razen mojim štirim srčicam, ki ga nestrpno pričakujejo. Še vedno se nisem odločila. Ne bi rada pisala samo o sebi, čeprav je draga Katja rekla, da s tem ni nič narobe.

/ ali moram razložiti, kdo je katja? vprašat urednico /

Rada bi se tudi v čim večji meri izognila svojemu cinizmu, vendar se bojim, da sem že tako zelo pokvarjeno blago, da to ne bo mogoče.

Ali lahko napišem kaj krhkega? Tebi, sebi, mojim osmim srčicam?

Poleg tega pa ne želim tavati naokrog, zahajati v slepe ulice, se izgubljati po stranpoteh.

po drugi strani pa je stranpot lahko tudi obronek, kjer naberem borovnice, čeprav ni na poti od doma do orel

Zdaj grem domov, dovolj mi je za danes. Še dobro, da imava pisarno, neskončno lažje je biti pisateljica s pisarno

tu imam jaz svoj mir

in tu ne gre za lastno sobo, daleč od tega, tu gre za navadne delovne razmere. Tudi odvetniki imajo pisarne, pa se jim ne reče lastna soba, kajne, Zofče zlato?

Ti me razumeš, draga, medve govoriva isti jezik, jezik živih.

Sita sem tipkanja, dneva, iztiskovanja slabih domislic iz presušenega vodnjaka.

Ti veš, Ti razumeš, ljubica moja.

Doma si bom napravila kaj za večerjo, na hitro, površno, brez truda, potem bom šla na sprehod. Potem bom utišala svoje možgane s kako nezapleteno zgodbico, v kateri bojo sami lepi liki, še posebej moški. Edino zlobni Rusi bodo grdi.

/ Z najodličnejšim velespoštovanjem
Te pozdravlja
Tebi vdana
simona semenič ?

kaj s temi pozdravi? morda pa je vse skupaj eno dolgo dolgo pismo, ki ga pišem na obroke? zofka je tudi tako pisala pisma, po več tednov eno /

*

Ljuba moja Zofi.

Spet so minili dnevi. Svaljkala sem se po čitalnicah in arhivih in Te iskala. Morala sem prebrati še to pa ono o Tvojem času. Posrkalo me je, nisem našla poti ven. Kako vznemirljivo obdobje! Po stoletjih podjarmljanja ste ženske končno začele dvigovati sredince.

Ampak zdaj Ti moram spet kaj napisati, ti moji razburljivi potepi v konec devetnajstega stoletja ne morejo trajati v nedogled. Morda nama tokrat uspe, morda na vrancu odjezdiva v mavrico, morda celo goli. Ali bi bil prizor!

Torej. Draga. Kje sva ostali? Pri čistem začetku? Da, tam nekje. Torej. To pisanje bi v izhodišču moralo biti nekakšen Tvoj življenjepis izpod mojega peresa.

izpod peresa, kako lepo to zveni
pero potuje po papirju, prasketa
sveča migota
dolga senca peresa pada na

Moj dialog s Tabo ali nekaj temu *sličnega*. Minila so (moja plodna) leta, preden sem prišla do zamisli s pismi, ki se mi ta trenutek še vedno zdi *ženijalna*, ko bom nekje na sredini, pa bom ugotovila, da je bila to najslabša šnops domislica od vekomaj. Takrat se bom tolkla po glavi in se spraševala, kaj mi je tega

treba bilo. Ampak to šele pride. (Če ni bilo že včeraj in predvčerajšnjim in od vekomaj.)

To zamisel s pismi sem seveda ukradla Tebi, ljubo moje Zofče. Tvoja Hanka med prvo svetovno vojno piše svoji nesojeni ljubezni dolga neodposlana pisma, on vmes umre, ona pa tega niti ne ve. Pisma mi predstavljajo eleganten umik ali vsaj odmik od pisanja življenjepisa. Z literariziranimi življenjepisi in nasploh tako imenovanimi zgodbami po resničnih dogodkih imam namreč precejšnje težave. Ko gre za še živeče ljudi, se mi zdijo njihovi življenjepisi bolj reklamni panoji (ali v manj primerih sramotilni stebri), ko pa gre za mrtvece, so po mojem mnenju resnični ravno toliko, kolikor želi naročnik (oziroma plačnik) dela.

Zato dosti, dosti rajši berem in gledam izmišljene zgodbe in nimam občutka, da me ima kdo za norca z resničnimi življenji.

Ali sem toga!

Pisanje Tebi torej ni življenjepis, čeprav sem dolžna bralstvu predočiti tudi kak podatek o Tvojem tosvetnem bivanju.

ne, še enkrat od začetka
poletje, drugi začetek

/ ali moram razložiti, da to poletje ne pomeni ničesar, da ni treba razmišljati, da to samó sámo sebe citiram iz ene drame in da me pač vznemirja v besedilu najdevati in puščati ostaline nečesa, ki se z ničimer ne

povezujejo in ki k ničemur ne prispevajo in ki samo pač so? /

Oh, Zofi, tudi danes ni dan za drnec v mavrico.

*

Zofček!

Oprosti, dragiška, da se Ti tako dolgo nisem oglasila. Iz leta v leto se težje lotevam pisanja in počasneje pišem. Ne zmorem več na tlesk preklapljati med eno in drugo snovjo. Ne bi se izgovarjala, če ne bi vedela, da razumeš. Oh, še predobro. Ampak tudi ko sem bila v bolj prizanesljivih letih, nisem zmogla toliko kot Ti. Ti si pisala hitreje. Ena črtica za drugo, en članek za drugim. Drame. Pisma! Do Tvojega osemindvajsetega leta, ko si se iz Prage preselila v Zagreb, je Tvoj opus štel več naslovov kot moj do zdaj. Ampak tudi Ti si velikokrat s težavo začenjala. Začela si z eno zgodbo, v njej se je našel nekdo, ki je na dolgo in široko povedal drugo zgodbo in potem konec. Kaj se je zgodilo s tistimi iz prve zgodbe? Ali pa dolgi, dolgi uvodi v kratke, kratke zgodbe. Predstavljam si, kako sediš za mizo, najsi bo to še po tistih sobicah v Ljubljani ali Trstu ali Bernu ali pa že v Pragi z dojenčkom v zibki ob sebi. V Tebi brbota neka zgodba (duša vriska, vriska ali pa javka, javka – pomembno je samo, da se ti ne pači za kako zasvinjano ponjavo). Brbota, zgodba hoče na papir, Ti pa nimaš ravno časa na pretek, da bi lahko temeljito razmislila, preden se spraviš k pisanju. Pa tudi volje pravzaprav ne, zgodba brbota tukaj in zdaj, jutri bo brbotala druga ali tretja ali peta, *celi koši idej*. Začneš pisati. Zgodba pa noče takoj na plano, najprej je treba ogreti pero,

in ko se pero ogreje, se mora ogreti še misel, in šele ko se misel ogreje, je zgodba zrela za ples. Zapišeš, kar ti prvo pade na pamet. Pogled skozi okno, sosedov mulec je vrgel žogo v šipo, na srečo se ni razbila, pišeš o tem. Mama pride in ga namaha in pišeš o tem. In potem pride sosed in pove tisto zgodbo, ki brbota v Tebi. Misel se je dovolj ogrela, da je brbotajoča zgodba skočila ven. Konec zgodbe.

/ kako naj v pismih posredujem podatke o njenem življenju???
kaj pa npr. v drugi obliki, kot nekakšen izstop iz formata pisem? /

Zofka Kveder je na oder življenja stopila 22. aprila 1878 v Ljubljani. Bila je najstarejša hči Neže in Janeza, ki je bil zaposlen pri železnici. Živeli so v najemniškem stanovanju na Kolodvorski ulici, v stavbi, ki je danes več ni. Na mestu te stavbe danes stoji hiša, na kateri je spominska plošča Zofki Kveder.

mein gott

Zofka Kveder je luč sveta ugledala

zofka kveder je temo sveta ugledala

Zofka Kveder je na svet privekala – je svojo življenjsko pot začela – vstopila v areno življenja

ta, zadnja, ta mi je še posebej mila, stopiti v areno življenja, predstavljam si puljsko areno, ne, rimsko, novorojenka izskoči iz maternice, v areni rumeni pesek, zidovi prav tako vlečejo na rumenkasto, vsenaokrog pa ostro modro nebo, jekleno modra se meša z indigo, nebo težko pada na novorojenčico, ki se je izvrgla iz maternice in stopila v to areno, tamkaj pa
lev
tiger
medved
gladiator, ne samo eden

novorojenčica pleše kankan

Mama Neža se je rodila v Kranju na Jenkovi ulici, oče je bil prav tako z Gorenjske, poročila sta se za tedanje razmere starejša, v poznih dvajsetih. Življenje v Ljubljani mladi družini ni bilo prijazno.

/ naklonjeno? /

Srečo so sklenili poiskati drugje. Že pred rojstvom Zofkinega brata Alojza so se preselili v Lož, ker je oče Janez dobil službo cesarsko-kraljevega sluge pri davkariji.

ne, ne

/ mogoče bi ta okornost v pisemski verziji delovala bolje? /

Draga Zofka, začelo se je na Kolodvorski, le lučaj stran od železniške postaje. Ko si pred skoraj stoletjem in pol prvič zavekala, se je spremenil svet. Rada bi Ti rekla, da je danes boljši, ampak nisem prav zares prepričana, da je tako. Zame je boljši, ker si tisti ponedeljek spustila svoj krik, prvega izmed mnogih, ki jih slišimo še danes in četudi jih ne slišimo, odzvanjajo v vsem, kar počnemo, kar ženske lahko počnemo.

Tvoja starša Neža in Janez sta se v Ljubljano preselila z Gorenjske, stanovanje pa sta dobila na Kolodvorski, ker je Tvoj oče delal pri železnici. Cvetoča pomlad jima je v dom prinesla novo življenje. Hiše, v kateri si privekala na svet, danes ni več, ampak razveselilo Te bo, da na njenem mestu

mein gott

/ totalni promašaj, brisati 90 posto /

*

Na zdar Zofika!

Srček!
Moja prismodica!
Srčkano moje!

To me neskončno fascinira. Ljubeznivost, ki ste si jo prijateljice izkazovale ne samo v pismih, ampak tudi v živo. V zadnjih letih mi je bližje, sicer daleč od standardov Tvojega časa, pa vendar mi lažje spolzi z jezika. Ne vem, ali je pri meni večja sproščenost v dotiki s prijateljicami prišla s staranjem ali kot posledica obujanja sestrstva, v katero s(m)o sestre v zadnjih letih vložile veliko truda. Ne morem pa si zamisliti, da bi se s temi besedami in na tak način obračala na svoje prijateljice pri dvajsetih. Niti v besedah niti v dejanjih. Kak objem, poljub, ljubkovalnica tu pa tam, zelo zelo pogojno in prejkone samo v šali. Med vami pa so se dotikljaji in v besedah in v dejanjih zgodili tako zlahka, tako neobremenjeno.

Kako bi te zdaj božala in poljubljala!

Noro!

Veš, ugriznila bi te!

Moj, s sto dvajset leti vmes zamazani, um takoj začne odpirati predale, v katere bi Te stlačil, in pisati nalepke, ki bi jih gor prilepil.